

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predal (Ca-
sella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto
corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za Inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto XI. — Štev. 3 (211)

UDINE, 16. - 29. FEBRUARJA 1960

Izhaja vsakih 15 dni

Pomagajmo si! NA UNEJSKEM HITRO INDUSTRIALIZIRAJO

Danes se bo kdo izmed naših spoštovanih bralcev morda začudil zgornjemu naslovu. Res je, po navadi v uvodnih in člankih razlagamo bralcem dogodke pri nas in po svetu. Danes bi se pa radi z bralci samim radi nekaj pomenili.

Glejte! Mi beneški Slovenci tako radi tarnamo in jočemo nad našim zares nesrečnim gospodarskim stanjem. Pod domačim kaminom se tudi pridušamo, da bo moralo biti drugače.

Toda vse to prav nič ne pomaga, če javnost, če svet ne zve o naših željah, potrebah in nesrečah.

Ce pa hočemo, da naš glas, da naše želje in zahteve prodre v javnost, moramo nujno imeti svoj lasten časopis, svoj list, svoje glasilo. Tuji listi nam ne bodo šli na roko. Še očrnilni nas bodo pred celo Evropo kot se je zgodilo ob slučaju v Mažerolah. Ko pa je naš Matajur krepko povedal svoje in postavil piko na i, so obrekovalci umolknil.

Vidite, tako moč ima list za katerim stoji ljudstvo.

Ne velja zastoj resnica, da je tisk leta vesela. Časnik prej uniči sovraga kot kanon ali nož. V tisku, ki je dobro urejan, ki ima oslombo v narodu tiči skoro nezumljiva moč. Mi Slovenci smo kasno dobili svoje liste. Šele leta 1848 so začele izhajati novice v Ljubljani, ki so se potegovala tudi za politične pravice slovenskega naroda.

Mi v Benečiji smo pa komaj po drugi svetovni vojni prišli na dan z Matajurjem, svojim lastnim glasilom, ki ga, spoštovani bralce ali bralka, pravkar držiš v rokah. Toda že v teh malo letih je naš Matajur izpolnil dolžnosti do ljudstva.

Prva je bila; širiti našo besedo in zavest skupnosti in povezanosti vseh beneških Slovencev. Druga njegova dolžnost se glasi: svetovati, učiti, pa tudi zabavati svoje bralce. Tretja in temeljna dolžnost našega skupnega glasila je pa zapisana tako: iznašati pred javnost naše težnje in želje, klicati pravico in braniti pred krivico!

Zvestoba za zvestobo

Dokler ni začel izhajati Matajur so hodili gledat beneške Slovence kot neko muzejsko znamenitost; razni znanstveniki so pisali o jeziku in prebivalcih naših dolin kot o nekkih filoloških in folklornih posebnostih. Ko pa je prišel na dan naš list, je svet zvedel, da nismo samo mumije za zijala - kot one v Venzonu - ampak ljudje, ki živijo, a ne uživajo narodnih in gospodarskih pravic.

List in uredniki so bili že dostikrat blateni, sumničeni in vrženi na zatožno klop, ker so odprli ljudem oči; ker so domačine zbudili iz spanja. Tako je delal Matajur in tako bo še stal na straži kot vaš branik in budnik, kot vaša moč!

Ali bo mogel in kako bo mogel izpolniti svojo dolžnost, pa ni odvisno samo od njega, ampak tudi od Vas, dragi bralci in naročniki.

Tudi tu velja geslo: zvestoba za zvestobo!

Noben list, zlasti tak kot je naš Matajur, ne more izhajati, če ga njegovi bralci moralno in materialno ne podprejo! Moralno oporo mu dajo, če ga berejo in širijo; si vzamejo k srcu njegove navedbe in pozive. In tu moramo upravičeno reči, da je Matajur v par letih res postal priljubljeno skupno glasilo vseh beneških Slovencev.

Moralna plat je pa samo pol žrtve za list. Treba je izpolniti tudi drugo: materialno. Papir, tisk, urejevanje nekaj strne. Uredniki se morajo truditi po naši širni dežel, da pridejo do novice. Oblasti mu ne pošiljajo podatkov in ob-

vestil kot drugim listom, ki povrhu še mečejo blato na naše ljudstvo.

Zato je uprava našega lista priložila ob novem letu poštno položnico, da bi poravnali naročnino. Saj je to malenkostna vsota in je plačevanje naročnine temeljna dolžnost vsakega naročnika.

Toda nekateri je niso izpolnili. Ta se izgovarja, da je pozabil, oni da je nerodno iti na pošto. Najde se tudi tak, ki se po otročje požvižga in se baha pri četrtem kvartinu: če čajo naj mi list pošiljajo, če ne ga pa ne bom bral!

Vsi ti spadajo v težko vrsto ljudi, ki godrnjajo in zahtevajo, da bi jim list pomagal, oni bi pa za zanj ne doprinesli najmanjše žrtve. Upamo, da bodo taki naši rojaki svojo malomarnost popravili, da ne bodo škodili ne toliko listu, kakor naši celotni skupnosti.

Vsem pa kličemo: berite, naročite in širite svoj list: pomagajte mu da bo on pomagal vam in vihral kot prapor nad strnjeno vrsto. Gora Matajur je že od nekdaj simbol naše zemlje.

Tako naj bo tudi naš list Matajur simbol in znak narodnostne zavesti vseh naših beneško-slovenskih rojakov doma in po svetu!

Od vserode malo

INDUSTRIJSKA OBNOVA. Veliki italijanski žurnali so napisali noticije, kako se je venčpart industrij ustrojila v letu 1959 v konfrontu z letom 1959. Skoraj vse industrije so šle naprej, samo miniere (rudniki) so buj malo delali. V Italiji ni dosti minier (rudnikov), to vjemó posebno mi Slovenji iz Furlanije, zaki je med našimi deljuci skoraj največ minatorjev. Njekšni naši judje delajo tud blizu naših krajev v Rabilju (Rajbil), a tam so slabo plačani in je zlo nagobarno deljati v tisti minierie cinka in svinca, ker ni dobro organizano za varnost deljuca. Skoraj vse italijanske industrije, posebno tekstilna-tessile (tuó je industrija, kjer deljajo štof za obljuke), prehrambena-alimentare, za kožo-usnje, papirkarto in ljes so progredile. V videmski provinci pa ni blú občutiti nobednega progressa pri pru nobedni industriji. Vidí se, da mi v Furlaniji sploh ne spadamo v nobedno kategorijo industrije in da je pri nas nimar 'dnako, da se ni nič spremenilo. Pa na vsako vižo smo blizu kunfina in lahko ušafamo surovine (materie prime) buj za dobar kup kot druge provincije, ki so buj dalč. Imamo svoj ljes in kupjen ljes drugod in usedno ne more naša industrija z ljesom nikamor, medtjem ko se v drugih provinciah dobro razvijá. Tud za prehrambeno (alimentare) imamo pogoje (condizioni), saj par-deljamo doma dosti žita (mislimo na Furlanijo, kamor spadamo tudi mi), živine in mlječnih produktov in vsedno ne more naša industrija nikamor, še buojš povjedano, gre nazaj.

ITALIJANSKI DUŠNI PASTIRJI. Pri nas so že dvajset let nekateri italijanski duhovniki, piše slovenski žurnal »Novi lista« v Trstu, in se še niso naučili slovenskega jezika svojih vjernikov, na Južnem Tirolskem, tuó je Alto Adige, pa je komisar »govornativo« napravu dekret, da se muorajo vsi uradniki-impiegati in funkcionarji po komunih naučiti njemški jezik v dveh letih. Če se v terminu (roku) dveh let ne naučijo jezika njemških citadinov, zgbujbo službo, impiego. Videmski nadškof Zaffonato pa se do sada' ni pobrigu, da bi se italijanski duhovniki vsaj tarkaj naučili jezika slovenskih vjernikov, da bi lahko opravljali dušno pastirstvo med njimi kot predpisuje (prescrive) regolamēt od

Mnogi od nas so bili na gornjem Konaškem na Bovškem. Eni so bili že pred vojsko, drugi pa po nji. Zato dobro poznamo tiste kraje tam okoli Bovca. Vemo, kako so živeli ljudje na Srpenici, Zagi, Bovcu, Cezsoči, Trenti, Soči, Logu pod Mangartom in v samem Bovcu. Tam je bila zneraj mizerija doma. Imeli so dosti kozá, in početí so oddajali sobe turistom. To je bilo pred vojsko. Po vojski je za ljudi z Bovškega slabo kazalo, še slabše kot pred vojsko. Koze so jim prepovedali, da ne bi škodovala gozdu, turistov je bilo manj kot pred vojsko in se ni splačalo dajati izb turistom, ker so premalo plačevali, komaj za žajfo, da se operejo rjuhe. Ni čuda, da so ljudje posebno mlajši bežali zdoma na Kranjsko v fabrike na Jesenice in Kranj. Doma so ostali samo tisti, ki so se držali okoli cest in gozdov in so delali ali za cestno ali pa za gozdno administracijo. Prav tako kot pri nas.

Kakšnih pet let je že, odkar se je pa ekonomska situacija na Bovškem čisto spremenila. Tam imajo za sedaj en sam velik kamun. In ta kamun ima dosti več pravic kot naši ubogi kamuni v Italiji, ki pravzaprav delajo samo za prefekturo. Kamun na Bovškem kot drugod po Jugoslaviji skrbi za industrijo, za zaposlitev ljudi v kamunu. To-

liko časa zbira denar, kredite in daje garancije, da se ustanovi v kamunu vsaj toliko industrij, kolikor je treba, da se zaposlijo vsi ljudje v kamun, tudi tisti, ki imajo zemljo. Za nas, ki smo brez industrije, je interesantno, kakí so to speljali. Poslušajte: Imeli so majhno fabriko za lesene artikle, kakšnih trideset ljudi je bilo tam zaposleno. Stopili so v kontakt z veliko fabriko za mobilje v Podmelcu in ti so jim dali denar 26 milijonov dinarjev, da so fabriko razširili. Sedaj že dela v tej fabriki 100 delavcev. Kaj se niso zmislili! Pisali so v Zadar v fabriko Bagat, ki dela šivalne makine po italijanski licenci Necchi. Za to fabriko delajo maranje za šivalne makine. Po vsej Jugoslaviji, tudi prodajajo pisalne mašine, postelje, kredence in drugo mobilijo. Ker je v tovarni za mobilijo na delu samo 100 ljudi, so na kamunu študirali in študirali, šli v Ljubljano, v Gorico, vserod in so spravili skupaj novo fabriko za metalurško galanterijo. Ta fabriko dela komaj nekaj let in že dela v nji 95 delavcev. Ker je bilo še ljudi, ki niso mogli živeti doma na tistih par flikah zemlje za krompir, je bilo treba

dan prosto, svoj deljuni čas točno določen za vsak dan. Največ je dikel doma iz Furlanije in Veneta, tuó je tud iz naših krajev. Enkrat so nemoralni moški po mestih spravili v nesrečo dosti mladih dikel. Sadá se je stanje zbuojšalo, ker so čedč buj merkajo in se tud od doma dosti zanje brigajo in zanje skrbijo. Več ku kajšna se poročí, ostane še v službi in gre vsak dan k svoji družini-familiji, ko opravi svoje delo. Tud mi smo videli, da niso naše čedč takó štrunate materjalno in moralno, kakor so ble enkrat. Sevjede pa se še dogajajo med njimi tragedije in nekatere še popounoma propadajo. Vjemó, na žalost, naše čedč nimajo po mestih tajšnega djela, kot bi oné željele, če le morejo, si ušafajo kajšno drugo službo kot pa djelo po familjah v Milanu in drugod. Na vsako vižo bomo muorali organizirati za naše čedč po italijanskih mestih tajšne »servizio«, da bi jih naši judje almanj enkrat na ljeto obiskali in se zanje interesirali. Mi bomo v našem žornalju stalno opozarjali in pisali o »condizioni« čedč po italijanskih mestih.

Italijani, ki živijo v Jugoslaviji

Italijanski državljani, ki žive v Ljubljani in njeni okolici, so zelo dobro organizirani. Imajo svoj »Circolo di Cultura«, ki nosi ime po znanem italijanskem antifašistu Paolu Morganu, ki je padel v narodno-osvobodilni borbi.

Kulturno društvo »Paolo Morgan« je bilo ustanovljeno leta 1947 z namenom, da bi nudilo italijanskim emigrantom, ki bivajo v Sloveniji, nekako zavetje, jih kulturno dvigalo in jim pomagalo tudi pri reševanju raznih vprašanj.

Pred nedavnim sem se razgovarjal s predsednikom društva Danilom Srebernikom, ki je po rodu Tržčan. Pokazal mi je društvene prostore in knjižnico, ki šteje dosti italijanskih knjig, revij in časopisov. Med drugim mi je predsednik povedal, da je njihovo društvo pomagalo priti dostim italijanskim emigrantom do zaposlitve. Ko sem ga vprašal, kako gledajo jugoslovanske oblasti na njihovo društvo, mi je odgovoril, da so naleteli pri njih vedno na razume-

vanje in da ga te tudi podpirajo.

Društvo šteje sedaj že 120 članov in ima tudi svoj »buffette«, šahovsko in ping-pong sekcijo, v kratkem pa nameravajo ustanoviti še strelsko sekcijo. Kulturno društvo »Paolo Morgan« je dalo tudi tri udarniške brigade (brigade lavoratori volontari); organiziralo je že večkrat italijanske mladince, da so udarniško gradili razne nove ceste po Jugoslaviji.

Mi beneški Slovenci smo zadovoljni ko vidimo, da se italijanski emigrante v Ljubljani lahko organizirajo v svoja kulturna društva in jih smatramo za srečne. Mi, ki smo strnjena jezikovna skupina v Italiji, ki šteje preko 40.000 ljudi, imamo samo eno prosvetno društvo, to je društvo »Ivan Trinko.« Nismo deležni nikakih podpor, nasprotno, ovirajo naš razvoj. Italijanske oblasti naj nam bi dale vsaj toliko pomoči kot jo prejemale italijanski državljani, ki se nahajajo kot emigrante v Jugoslaviji.

— Izidor Predan —

napraviti še tretjo fabriko. V Jugoslaviji so nakupili v neki tekstilni fabriki mašine, popravili v Bovcu neke stare italijanske fabrike in napravili novo fabriko za izdelavo čipk, pizzi na stroj. Mimogrede moramo povedati, da imajo na Unejskem zelo radi stare kasarne, ki jih je zgradila fašistična Italija: V Bovcu, Kobaridu, Podbrdem, Cerknem so kar štiri kasarne spremenili v fabrike in zdaj slišate tam ropotati industrijske makine namesto trobent in vojaških komand. Na Srpenici je bila tudi nimar mizerija, da se Bogu smili. Po vojski so kopali bož na veliko kredo, pa so jo parkrat polomili. Zdad so sprevideli, da se same krede ne splača pošiljati s kamioni po svetu. To premalo nese. Zato so začeli delati iz krede razne vrste kitov: kit za šipe na oknih, ter še minijev in manganov kit za industrijske potrebe. Delajo na to še razno kredo za šole in krojače. Tako je na Srpenici dobió štirideset ljudi stalno celoletno delo v fabriki. V treh elektrarnah in pri gozdni, forestalni administraciji je zaposlenih še 190 domačih delavcev in delavk.

Pred vojsko so hodili skoro vsi moški iz Bovškega delat v rudnik pod Predilom, v Rajbelj ali pa drugam po svetu, ženske pa so šle za dikle po mestih. O fabrikah in o drugem delu ni bilo sploh slišati. Zdad leta 1960 že dela doma v fabrikah in drugem stalnem delu 760 ljudi. Na takšno vižo so skoraj vsi ljudje na Bovškem kamunu doma zaposleni. Še celo tisti, ki so šli zdoma drugam po svetu zlasti v fabrike v Sloveniji, se zdaj vračajo. Plačuje štipendije za 2 študenta na tekstilni šoli, za 5 študentov v tehniških šolah za enega mašinskega inženirja in še za razne druge študente. Vse te študente iz domačih krajev plačuje kamun zato, da bi prišli, ko končajo svoje študije domov kot tehniki, inženirji, da bodo vodili doma fabrike. Glavni kruh je za Bovčane samo v industriji. Na Bovškem so lepi kraji, čisti, da bi lahko sredi vasi s ceste jedel, torej kot nalašč za turizem. Imajo na Bovškem že tri hotele in razne lepe restavracije in oštarije. Mislijo še letos začeti zidati še tri nove velike hotele. Tudi turizem bo prinesel soude na Bovško. Ma samo od turizma ni mogoče živeti, ker pridejo turisti samo nekaj mesecev na leto. Brez fabrik ni nič in te je Bovškemu pripravil njihov kamun.

Ce pomislimo, da je na Bovškem ku pr nas, nič drugega ku čukla, grobla in mel, se je res za čuditi, da so oblasti taku naredile, da uš delajo po fabrikah in da se še tisti vračajo ki so šli od doma.

Ce bi imjeli naši kamuni takšno autonomijo kakor jo imajo na Unejskem, bi tudi pri nas gor postavili industrije in bi ušafali vsi naši ljudje delo doma v fabrikah. Poštenih ljudi imamo dosti. Sadá z raznimi postavami, »leggie« o milioraciji ekonomije od montanje ne bomo prišli nikamor. Nekaj buojš bi blo, če bi par nas veljale postavte kakor za Italijo meridional, kot je »Cassa del Mezzogiorno«. Še buojš pa bi blo, če bi dali posebno avtonomijo (autonomia particolare) Furlaniji. Ma tega ne bo še za dosti cajta nič in tako bomo mi morali mleti še naprej to kašo, iz katere ne bo nikoli nič.

Ce bodo na Unejskem tako napredovali, tako progredirali kakor zadnja leta, bodo kmalu daleč pred nami. Tudi v kobariškem kamunu že delajo na tem, da bodo naši dela doma za vse delavce na Kobariškem. Domači ljudje jim bodo vodili fabrike, domači inženirji in tehniki. Mi pa s sedanjo politiko, s sedanjo ekonomijo propadamo in če pojde tako naprej bodo po naših vaseh gnezdile lesice in krakali vrani na strehah. Vsi bomo morali iti proč, če bomo hoteli živeti.

Pet živečih rodov

Takšni primeri so redki u naših krajih in tudi po svetu jih ni dosti. Pred nedavnim je rodila 20 letna Marija Fon iz Peternela lepega puobča. Nič posebnega zavoj tega, saj se puobči an čiče usak dan rodijo, posebnost pa je u tjem, da mali Ugo, kakor so mu dali ime, pripada petemu živečemu rodu. Na Trušnjem pri Peternelovih žvi še njegova praprababica (briavola) 83 letna Marija Zuodar, ki se šiva an prebira bukve brez naočnikov. Njena hči Mel-da Trušnjek živi v Gorenji Dreki pri Matičijevih; ima 63 let in je prababica (bisnona) malega Uga. Njena hčerka in prva vnukinja Marija Zuodar Fon Rozalija živi v Rualisu pri Čedadu, kamor se je preselila pred kratkim s svojo družino. Ta je stara 38 let in je babica (nona). Njena hčerka Marija, ki je U-gova mama, se je poročila z Antonom Bliščem in žvi z možem pri Peternelih. Kot že zgoraj povedano, je Marija stara 20 let.

Praprababica Marija Zuodar, stara 84 let.

Prababica Melda Trušnjek, stara 63 let.

Babica Rozalija Trušnjek por. Fon stara 38 let.

Mamica Marija Fon por. Blišč stara 20 let in njen sinček Ugo, star nekaj mesecev.

Kritične ekonomske razmere huminskega in čentskega mandamenta

Dne 7. februarja so imjel emigranti iz mandamentov Humin in Čenta konvencijo v »Teatro Sociale« v Huminu (Gemono). Zbral so se tud pred adnim ljetom in takrat so ustanovil komitat, ki je imel kompit, da parpravi to zborovanje.

Te manifestacije se je udeležil velik numer emigrantov in domačih ljudi. Prisotne so bile tud številne delegacije, ljudje iz Terske doline in Flejpana. V imenu tjem je parnesu pozdrav Zvan Zgarban (Sgarban Giovanni) iz Flejpana.

Glavni govor je imel advokat Mattiussi, ki je prikazu s konkretnimi podatki v kako slabem ekonomskem stanju se ušafajo ljudje obeh mandamentov. Povjedu je, da je pred šestdesetimi ljeti v huminskem mandamentu artigianat imjel 2000 okupanih, donas pa jih ima komaj 500. Od ljeta 1940 pa do ljeta 1958 je več obrtniških podjetij (imprese artigiane) izginilo, čeglih so nekatjera obstojala nad sto ljet. Še prav posebej je poudaril, da pada tud živinoreja; v par desetletjih je padla za polovico.

Nekumetskega prebivalstva okupanega na domačih tleh je manj kot 10 par stu. Razdrobljena mala posest je tud vzrok, da polje daje 30 procent manj pardjelku. Advokat Mattiussi je povjedu da so v čentskem mandamentu ekonomske kondicioni enake in je poudaril, da je zatuò nučno, da se ljudje obeh mandamentov združijo, ko bo korlo reševat svoje probleme, zaki so ena nedeeljiva ekonomska enota. Prav bi bluò, je dejal, da bi se jima pridružili tud ljudje čedadskega mandamenta, zaki tudi tam ni najbuj cvetoča ekonomija, posebno v tjem zadnjih ljetih, odkar je »Italcementi« smobilizirala svoje fabrike.

Emigracija je zlo velika in vsedno se ekonomija ni pru nič zbuojšala, še poslabšala se je. Povarh tega, da je odšlo v estero dosti ljudi in dosti familij, je odšlo tud dosti kapitala, ki so ga predstavljala obrtniška podjetja in razne industrije, ki so izginile. V letih od 1900 do 1910 je bilo čisto drugače. Takrat so v Furlanijo, in prav posebno v to cono, bili investirani veliki kapitali, ki so paršli iz Lombardije, ki so potle dvignili lokalno ekonomijo in življenski standard. V fabrikah v Huminu, ki so donas zaprte, je bilo okupanih 4.000 delavcev in delavk, v Bulfonu par Centi, ki je sedaj tud ta zaprta, pa jih

je djelalo okuol 3.000. V tjem zadnji je bilo zaposlenih-okupanih več sto deklet iz slovenskih vasi Štele, Smrdenče, Malamažerje, Flejpana in dosti tud iz Terske doline.

Zborovalce sta pozdravila tud senator Giacomo Pellegrini in poslanec Vittorio Marangone oba iz Vidma. Prvi je vzpodbujal ljudi, da bi nastopali enotno v borbi za dosegol boljših ekonomskih pogojev, poslanec Marangone pa je povjedal, da se bo zbuojšala njihova ekonomija samo v okviru »regionee«.

Mnogi posamezniki so posegli v debato in živahno razpravljali o ekonomskem stanju posameznih vasi. Vnovič bodo zborovali drugo leto ob istem času, ko se bojo emigranti spet vrnil.

TAJPANA Kontribut stal za popravilo cješte

Zvjedali smo, da je ministrstvo za javna dela (Ministero dei Lavori Pubblici) dalo našemu komunu 1.870.000 lir za popravilo cješte, ki peje iz Brižikulja v Krnahti do Gornjega borka v Tipani. Pouarh tega je dalo ministrstvo še 1.870.000 lir za pogozdit (usjati plan-te) našo horo.

Zlo to se nam zdi čudno, de zakuò njeso dati kej sovto za narditi še muost, ki bi vezal Prosnid z Mostom na Nadiži. Koš je znano, je ta muost odnesla pred dvemi ljeti huda ura. Judje zlo občutijo to pomankanje, ker hodijo usaki dan v Platišče an Breginj. Čudno se nam zdi še tuò, de šest komunskih mož, ki jih ima Prosnid, njema tekaj besjede za narditi dan mostič, ke ne bi koštu dosti.

Slavia Italiana Slavia Friulana - Slavia Veneta

Tako imenujemo ko pišemo po italijanski v našem listu. Po vojski so nekaj let po fašističnem vzorcu, pisali o Furlanski Sloveniji v lokalnih italijanskih listih samo o »Valli del Natison«, ki se pravzaprav le del Furlanske Slovenije. Priznati pa moramo, da je že minil najhujši nacionalistični val, da je že za nami proces v Firenci, ki je iznesel dosti objektivnih faktov pred italijansko javnost glede furlanskih Slovencev in da so že pojavljajo čedalje bolj pogosti glasovi v italijanskih listih, ki pišejo spet o Slavih (preveč znanja bi zahtevali od italijanskih novinarjev, če bi zahtevali od njih naj pišejo o Slov-nih in ne o Slavih) nella Slavia Friulana, Slavia Veneta, Slavia Italiana kot stari Carlo Podrecca in drugi stari italijanski geografi in storiografi, ki so bili bolj pošteni in poučeni o naših krajih.

Tudi Arturo Manzano, ki je napisal lani od oktobra do decembra vrsto objektivnih in interesantnih člankov o realnem stanju v »Montagni friulane« začelja svoj članek dne 24. novembra 1959 št. 279 o situaciji v Nadiških dolinah z opisovanjem svojega prihoda v Furlansko Slovenijo, ko je prepotoval hribe med Cellino in Meduno (Chi, come abbiamo fatto noi, arrivi alla Slavia Friulana dopo aver compiuto escursioni nella montagna fra Cellina e Meduna).

Veseli nas, da takšni znani publicisti kot je Arturo Manzano prihajajo do spoznanja, da so stari italijanski znanstveniki imeli prav, ko so vse slovenske kraje v Furlaniji obeležili z imenom Slavia: spočetka je bila ta Slavia ali čisto po staro Schiavonia - Slavia Veneta, sedaj je Slavia Friulana in za vse slovenske kraje pod Italijo tudi za Kanalsko dolino in za slovenske kraje na Goriškem, Tržaškem skupaj z našimi bi zdaj veljalo reči: Slavia italiana.

„Slovenski ples na Koroškem“ in „ples furlanskih Slovencev“

Vsako leto ob koncu meseca januarja priredijo koroški Slovencev velik ples, na katerega pridejo vsi ne glede na svoje politično mišljenje: pridejo slovenski komunisti, slovenski socialisti in še slovenski demokristjani ali kakor tam pravijo, pristaši ljudske stranke. Te tri partije imajo Slovenci na Koroškem in vsi pridejo na ta ples. Na plesu najprej poslušajo slovenske narodne pesmi, nato pa tudi popevke-canzonette, nato pa plešejo po ke valčke, štajeriše, rezijanko in še vse moderne plesne. Plešejo do jutra in pijejo celo noč vino, pivo in žganje. Dva dni imajo mačka, jih boli glava, a celo leto se nato z veseljem spominjajo na velik slovenski ples v sredi Celovca, glavnega mesta Koroške. Letos je bilo na plesu dva tisoč ljudi in so jih morali še dosti poslati stran, ker ni bilo prostora. Prišli so zraven še razni Nemci, ki imajo Slovence radi. Sam deželni glavar Koroške je obiskal ples in pozdravil Slovence.

Ali bi tudi mi furlanski Slovenci lahko priredili svoj ples, enkrat na leto, v pustnem času, vsi, kar nas je furlanskih Slovencev: demokristjani, socialisti, komunisti, socialdemokrati, in še od drugih partij, vsi ki se čutimo da smo od slovenske matere, da govorimo doma slovenski. Ne bi bilo težko, dobiti orkestre in pevce skupaj in kakšna dvorana za ples bi se že našla v Čedadu. Plešemo radi še preveč radi in zato ne bi bilo težko spraviti skup »Ples furlanskih Slovencev«. Pišemo zato, da o tem razmislite, pa da se zato enkrat pogovorimo vsi od Rezijske pa do Idrijske, kako bi priredili tak velik čisto naš ples. Lahko bi prišli na naš ples naši prijatelji Furlani in Italijani in tudi kakšen od oblasti. Prav tako kot so naredili na Koroškem.

TAVORJANA KULKO JE VOLIVCEV (VOTANTOV) PAR NAS

Bližajo se komunalne volajconi in komun je že začel s pripravljalnimi djeli. Izračunali so, da je v tavorjanskem ko-

SV. PETER SLOVENOV MALI OBMEJNI PROMET

Zavoj slabe ure in hudega mraza je bil ženarja mjesca obmejni promet (traffico di confine) skuoz obmejne bloke v naši deželi malo bolj slab. Ljudje so se vsi tiščal okuol gorkega ognjišča ali špalerta, kajti v Nadiški dolini je mraz še prav posebno partisnu. V nekatjerih krajih, ki leže visoko v brjegéh, je temperatura šla kar 15 gradov pod ničlo (zero).

Skuoz obmejni blok prve kategorije v Štupci je bluò 5978 prehodov: 749 iz italijanskega kraja in 5228 iz jugoslovenskega; skuoz Učjo v komunu Rezijska 222 prehodov: 72 iz italijanskega kraja in 150 iz jugoslovenskega;

Skuoz Most na Nadiži (komun Tipana) 1275 prehodov: 64 iz italijanskega kraja in 1211 iz jugoslovenskega.

Skuoz Polavo pri Čepatiščih 553 prehodov: 123 iz italijanskega kraja in iz jugoslovenskega 462 iz jugoslovenskega.

Skuoz Solarje pri Dreki 780 prehodov: 123 iz italijanskega kraja in 637 iz jugoslovenskega.

Skuoz Mišček 472 prehodov: 132 iz italijanskega kraja in 340 iz jugoslovenskega.

Vsega skupaj je bluò v mjescu ženarju 9279 prehodov.

CESTA FETJAH-MECANA

Zvjedal smo, de bojo v kratkem odpri kantir djela, ki bo zgradil tretji tronk cješte, ki veže Petjah z Mečano. Par tjem djelu po okupanih 20 djelucu tri mjesce. Stroški az ta zadnji tronk bojo znašali 1.800.000 lir, ki jih bo krila država, za materje lpa bo muoru skarbjet komun. Djela bo vođu geometer Dario Manzini.

OTROK PADU V VRELO VODO

Družina Koredič iz Klenja je bla ob »družinskem prazniku« zlo prizadeta zavoj tragične smrti njiloevga dvetletnega puobča Frankota. Domači so odstavili iz ognja velik koštu vrele vode, ker so ga nugal par klanju praseta, in puobč je padu vanj. Preca so ga pejal v čedadski špital zavoj hudih opeklin, a zdravniki mu niso mogli nič pomagat. Pejal so ga spet damu, kjer je subit potle umru.

Istruzione professionale

L'Istituto Nazionale per l'Istruzione Professionale Agricola ha realizzato nel 1959 circa 500 corsi di addestramento e di istruzione professionale oltre ad altrettanti corsi speciali e particolari attività, tendenti a perfezionare l'organizzazione e l'insegnamento tecnico e pratico nel campo agricolo.

L'Istituto ha realizzato in dieci anni circa 8.000 corsi dei quali 5.000 maschili e 3.000 femminili, frequentati in tutto da oltre 300.000 allievi.

L'I.P.A. svolge la propria attività in tutte le provincie italiane, organizzando i corsi per conto del Ministero del Lavoro con il contributo del Ministero dell'Agricoltura e di numerosi Enti.

Quanti di questi corsi si sono tenuti nei paesi della Slavia Friulana?

Strokovna šola

Državni inštitut za poljedelsko strokovno izobrazbo je v letu 1959 organiziral približno 500 učnih in strokovno izobraževalnih tečajev in ravno toliko posebnih tečajev in svojevrstnih dejavnosti z namenom, da bi se izpopolnila organizacija in tehnično-praktični pouk na kmetijskem področju.

Inštitut je organiziral v desetih letih okoli 8.000 tečajev, od katerih 5.000 za moške in 3.000 za ženske, in jih je obiskovalo približno 300.000 slušateljev.

I.P.A. (Istruzione Professionale Agricola) razvija svojo dejavnost po vseh italijanskih provincinah, organizira tečaje na račun ministrstva za delo s prispevkom ministrstva za kmetijstvo in številnih ustanov.

Koliko teh tečajev je bilo organiziranih v naših krajih?

Prežihov Voranc

SOLZICE

Prestiti sloveni nel friulano

Dne 18. februarja je minulo deset let, odkar je umrl velik slovenski pisatelj Lovro Kuhar — Prežihov Voranc. Pisatelj in borec za socialne in narodne pravice je zapustil slovenskemu narodu celo vrsto knjig in njegovo ime je v panteonu nesmrtnikov slovenske besede. Postavimo temu velikemu geniju spomenik iz ljubezni, ki naj bo trši in trajnejši kot iz marmorja. Pesnik bi dejal tako: ljubimo Prežiha — ljubiti Prežiha pa se pravi, ljubiti Samostanike, solzice pa Jamnico, Dobrodob, Požganico in vse, kar nam je povedal v svojih knjigah, in ljubiti vse to, se pravi ljubiti človeštvo. Temu človeštvu je Prežihov Voranc bil in ostal prijatelj in vzor.

Na koncu našega polja je bila grda, temačna globača, ki so ji rekali Pekel. Bila je podobna globokemu kotlu, obdana od treh strani s strmimi bregovi, le na eni strani je imela žrelo, ki pa se je izgubljalo v črno, skrivnostno lesovje. Bregovi so bili porastli z zanikarnim grmovjem, s češmigo, gabrovjem, trnovjem, pasjo črešnjo in podobno navlako. Med grmovjem je rastla še zanikarnejša trava, porabna le za ovčjo krmo. Tam si našel vresje, praprot, divjo in pravo, rabuželj, émerico in podobnega zlomka. Pekel je bil tako pust in neprijazen, da se je človeku, ki je stopil vanj, nehote stisnilo srce. Edino, kar je bilo v njem živega, je bil studenec, ki je izviral prav na njegovem dnu izpod mahovnatih skal ter po kratki vijugasti dragici izginjal skozi temno žrelo v svet. Njegovo žuborjenje je polnilo kotel prav gori do robov. Povrhu je šum studenčevih vod udarjal še iz gozdnatega žrela nazaj in se kopičil v globači. Ta neprestani šum je delal kraj še skrivnostnejši, kakor je bil že po samih legi.

Na prvi pogled bi se zdelo, da je ta kraj popolnoma nekoristen in da je za očetovo najemščino čisto odveč. Koristi od Pekla res nismo imeli posebne, vendar se je tu in tam dobil iz njega kak voz letne stelje. Kadar je oče potreboval les za cepe ali pa les za grablje, potem je šel ponj v Pekel. Gabrovina za cepe ali pa češmiga za grabeljske zobe je bila v Peklu tako žilavo raščena kakor nikjer drugod.

Največ dobička pa je bilo tam s pašo. Trava v Peklu sicer ni bila kdo ve ka-

ko bohotna, bila pa je menda posebno sočna, ker jo je živina v tej globači le prerada mulila.

Jaz sem se tega kraja bal, odkar sem se začel zavedati svojega bitja. Tega je bilo predvsem krivo njegovo ime. O peklju sem čul govoriti starše, ki so me učili prvih krščanskih resnic, o peklju sem slišal pripovedovati v cerkvi, ko sem začel hoditi tja in se držal matere za janko. Vsa slika pravega pekla v moji mladostni domišljiji je odlično ustrezala našemu domačemu Peklu, manjkal je samo večni ogenj na njegovem dnu. Mislil pa sem si, da je naša globača vsaj kako preddverje pravega pekla, v katerega vodijo tajna vrata bodisi na dnu skrivnostne globače bodisi skozi žrelo gozdnate stene. Vselej sem se z grozo v srcu približeval temu kraju in urno bežal stran, kakor hitro sem mogel.

Menda še nisem bil star šest let, ko mi je oče nekega dne ukazal, da naj ženem past v Pekel. Bila je to zame strašna naloga, kajti dotihmal še nikdar nisem bil sam tam. Takoj me je začel siliti jok. Videč to, se je oče značilno zarežal ter me nagal, rekoč:

»Saj v tem peklu ni hudičev. Alo, na pašo!«

Materi pa sem se zasmilil ter me je začela tešiti:

»Lej, pekla pa se le boji,« je rekla očetu.

Kljub temu pa ni bilo usmiljenja. Obotavljajoč se, kar se je le dalo, sem se s čredo bližal groznemu kraju. Poskušal sem pridržati živino gori na robu, vendar brez uspeha; živina se je kmalu izgubila v globačo. Le nerad sem se spustil za njo, boječ se, da se brez mene ne bi zmotala skozi žrelo in se mi izgubila.

Z veliko tesnobo v srcu sem čepel na dnu Pekla in si nisem upal niti dobro ozreti okrog sebe. Šum, ki je napolnjeval g'obačo, se mi je zdel pošasten. Nobena reč me ni mogla razvedriti in celo studenec, ki sem jih vse, kar jih je bilo pri nas, tako rad imel, in kjer sem zmirom delal jezove in mline, me ni mogel pritegniti. Vedno bolj sem nemel, potem pa nisem mogel več vzdržati in sem jokajoč začel bežati iz g'obače. Tudi na robu mi ni bilo obstanka in ves solzan sem bežal tja po polju, kjer sta oče in mati orala.

»Kaj pa se ti je zgodilo?« se je začudil oče.

»Živino sem izgubil, vso živino...« Vpil sem z jokajočim, prosečim glasom.

Očetu se je zasenčil obraz, nato pa je dobrohotno zamahnil z roko in dejal:

»Ne bo tako hudo, ne. Greva pogledat.«

Teško in z nemirno vestjo sem se vlekval za očetom proti Peklu. Na robu od koder je bilo videti vso globačo, je oče presenečen obstal, kajti na mah je uzrl vso živino na dnu. Začel jo je vpričo mene šteti:

»Ena, dve, tri... devet...« Vseh devet glav se je mirno paslo tam dol.

(Nadačjevanje sledi)

Pochi sanno che nella lingua friulana ci sono molte parole prese in prestito dalla lingua slovena. Questi pochi sono soltanto quelli che si interessano di questioni linguistiche locali. Ma la gran massa dei Friulani adopera questi termini sloveni, che hanno oramai preso una forma friulana nella scrittura, senza neppure accorgersene. Queste parole, detti »prestiti« che sono venute ad arricchire il patrimonio linguistico friulano, ci fanno capire come un tempo, oramai lontano, la vita degli Sloveni con ogni ramo della loro attività, sia penetrata abbastanza profondamente in quella dei Friulani. Certi prestiti sono antichi, altri più recenti. Ciò spiega da una parte il fenomeno delle varie colonie slovene sparse un tempo per il Friuli, e dall'altra, il frequente contatto, avvenuto per mezzo di scambi commerciali, fra i due popoli vicini.

Non è più il caso di addentrarsi in una discussione filologica, ma solo di riportare alcune delle voci s'ovene che ricorrono più di frequente nel linguaggio friulano. Molti sono stati gli studiosi che si interessarono di questo problema e fra essi il Pirona, autore primo del famoso dizionario friulano, il Gartner e lo sloveno Strekelj. Tuttavia uno studio completo non fu ancora fatto ne furono raccolti tutti i termini.

Fra i vocaboli più comuni è »col'azza«, che significa ciambella (kolač), e deriva dallo sloveno »kolač« (=kolo, ruota, rotondo), e da lo stesso significato; »coss, cöse, o, cös« =cesto, dallo sloveno »koša« con uguale significato; »save, zave, o, žave, da »žabaa; »britula« che il Pirona spiega: »coltello che si chiude nel manico«. Si vede che questo arnese era conosciuto o costruito prima dagli Sloveni che dai Friulani. Infatti il termine è tipicamente sloveno ed è »britva«.

Degli alberi in friulano ha »ciespàre«, cioè, quello che in latino si chiama »prunus domestica«, ed ha la sua radice nello sloveno »cēspa, češpl.« Lo stesso dicasi per »madràka da modras«, e per »brazze«, o, »bræa« da »brac«. Per »calèsa, o, »cales«, bisogna rilevare che alcuni lo fanno derivare dall'italiano »calesse«; ma l'impostazione è sbagliata in quanto anche se il termine italiano lo fanno derivare dal boemo »kolesa«, è molto più probabile, se non certo, che esso provenga dallo sloveno »kolesa«, termine identico al boemo, in quanto slavo, appunto per la convivenza tra Friulani e Sloveni. Perciò è probabile che il termine italiano, sia giunto attraverso il friulano dallo sloveno. Per »celiàra«, cioè quello che in italiano si chiama »calzolaio«, ha la sua radice nello sloveno »čevljara«. Da tener presente che in friulano, le scarpe, vengono chiamate »scarpisa, o, »scarpins«, mentre nello sloveno »čevlje«. Sicuramente il termine sloveno è giunto attraverso gli Sloveni che per primi esercitavano il mestiere di calzolaio in Friuli. Fra i verbi si possono citare »sglizzia«, o, »sglissia«, »cucà«, »scarabotà« entrambi derivanti da »sklizniti« da »skukati« e da »skrabotati«. Di questo ultimo verbo il Pirona da la seguente spiegazione: »strepito che viene dal picchitare unà cassa od altro arnese cavo di legno«.

Con questo piccolo esempio abbiamo voluto dimostrare come nel passato la convivenza fra Friulani e Sloveni abbia avuto una lunga durata se molti vocaboli siano tutt'ora in uso e siano diventati in possesso stabile del vocabolario della lingua friulana ed abbiano voluto anche dimostrare che tutte le lingue sono incomplete ed hanno bisogno l'una dell'altra.

Najstarejši narod Evrope

To so Baski, ostanek prebivalcev današnje Španije. Zivijo na obeh straneh zahodnih Pirenejev — večina na Španskem, 120.000 pa v Franciji. Vseh Baskov je nekaj nad 700.000. Domnevno so potomci Iberijcev. Iberijci so bili narod, ki se je najbrž že dva do tri tisoč let pred našim štetjem naselil po Sredozemski kotlini. Feničani so poznali Iberijce že 1900 let pred našim štetjem. Z veliko gotovostjo domnevajo zgodovinarji, da so prišli Iberijci v Evropo že pred velikimi egiptovskimi dinastijami v tretjem tisočletju pred našim štetjem. Prišli naj bi bili iz Hindustana, ki je bila njihova pradamovina.

Jezik Iberijcev — kot tudi jezik Baskov — sta zelo podobna jeziku prvih bramanov v južnem Hindustanu. Sorodna sta tudi sanskrtu, »omikanemu« jeziku indijske književnosti v 3. stoletju pred našim štetjem. V pradavnih časih sosedni Arijevci v Srednji Aziji, so Iberijci prej kot oni odrinili proti zahodu in se naselili v Evropi, kjer njihovi potomci živijo še danes. Jeziki vseh narodov v

Zahodni Evropi spadajo v indogermanske skupine, govornica Baskov je edina izjema.

JOSIP STRITAR:

ZIMA

Prikašljala je starka zima, naguban, suh ima obraz. Ko z brado kijukasto pokima, sneg z neba prileti in mraz.

Po vrtu se sinica klati, premalo hrane da ji gozd. Zdaj imaš, zajec ti uhati, svoj štiridesetdanski post.

Mož starček se pri peči greje in kima truden, da zaspi. Da bo dovolj za pitno preje, kolovrat tvoj suče hči.

Po gladkem ledu se otroci drevé, ne védo, kaj je mraz. Nagajajo si s kepo v roci — kako vesel je zimski čas!

P U S T

Pust pri nas v Furlanski Sloveniji je vesel in hkrati žalosten čas. Vesel zato, ker se gremo kot vsi po svetu maškare, pečemo krofe in štraube, pokopujemo tu pa tam pusta bolj resno, da se ne zamerimo župniku, tancamo in plečemo kot matasti čeglih se zavoljo tega zamerimo duhovniku. Veseli smo, da gre zima k kraju, da se že oglašajo tičici in da vidimo po ograjah prve rošce. Letošnja zima je bila še kar dobra, in če ne bo kaj hujšega, smo lahko zadovoljni, da nas ni v naših starih in slabih hramih bolj zeblo. Pust letos traja dolgo do 1. marca in bo zato dosti časa za razne norčije in komedije. Minila pa je tista navada, da se morajo mladi pari poročiti še v pustu. Mi zaradi našega dela v emigraciji ne poznamo nobenega pravega koledarja. Kateri emigrant pa more ostati do konca februarja doma? Večina je že odšla in kar jih je še ostalo naših emigrantov bodo morali kmalu hitro iti, ker delo in zaslužek ne poznata ne karnevala in ne pusta. Kdor se je mislil poročiti, se je že, ali pa bo pohitel hitro na anagraf in v cerkev. Še zmeraj drži, kar je prav, da naši puobi zberejo ženo iz domačih krajev, medtem ko pa za naše čete ne moremo tega trdit. Mnoge se poročijo z ljudmi iz tistih krajev,

kjer služijo. Tisti, ki so že nekaj let v emigraciji, se laže poročijo, ker vedo, kakšno delo imajo in koliko bodo zaslužili; za tiste, ki pa gredo prvič v tujino, je riskirano. Mladi ljudje pa se vseeno poročijo, četudi ne vedo na kaj. Tudi to ni tako slabo, ker enkrat mora človek zlesti v zakonski jarem.

MARTA:

Karneval

Danes je karneval!
Po cestah kričijo pusti, otroci z rdečimi usti prirejajo pustni bal.

Danes nori ves svet, vsaka harmonika vriska in v svetlih dvoranah je stiska,

Kurent v škrlat je odet. Jutri pa bo sezgan
Kurent veseli na polju.
»Se pustu ni šlo kot po olju,«
krakal otožno bo vran.

in serbocroato: »Sutra ćemo preko Velebita«.

21 giugno 1841

Questa zona del Velebit è bellissima. Monti da tutte le parti e nel mezzo questa lussureggiante vallata. Monti coperti massimamente da foreste. Nelle valli, campi, prati e boschi coltivati. I casolari sparsi sono ombreggiati da sicomori, frassini e tigli. Spesso anche le strade sono ombreggiate.

Tutta questa terra è zona di guerra. Quasi ogni contadino è o è stato soldato. Ad ogni passo s'incontrano soldati. Il confine turco è distante 70 verst, ma si ha l'impressione che sia a 6 o 7 soltanto. Sulle cime dei colli e dei monti si vedono i cosiddetti »panòsi«, pertiche cioè rivestite di paglia, che, se avvenisse qualche perturbazione al confine, verrebbero accesi e la notizia dell'accaduto sarebbe trasmessa in brevissimo tempo fino al mare. Ogni contadino possiede il »klepaloo«, o »gong«, con cui dà l'allarme se c'è bisogno. Per le cittadine si vedono i picchetti armati e c'è un cordone di »granicari« continuamente sul confine — il granicaro si porta dietro la sua ragione. La popolazione è abbastanza povera e le case sono piccole e di terra, sporche e piene di fumo. Soltanto gli ufficiali e i sergenti stanno bene. A Berloga abbiamo incontrato il pope, ma non c'era da meravigliarsi vedendolo così vestito: pantaloni azzurri, guerreschi, »opanke« ai piedi, giubbotto azzurro senza maniche, berretto rosso (specie di colbacco o cuffia che portano anche le donne) — stava accanto al focolare cucinando la polenta.

Pernottammo a Otočac, una cittadina sede di un

reggimento accantonato qua e là nella vallata. La strada da Gospič è spaventosa, se è permesso così chiamarla: essa attraversa il Velebit. Questi monti attraversano tutta la Dalmazia e scendono, come a Segna, ripidissimi al mare. Il versante al mare è arido e sassoso e la strada ripidissima e a giravolte. Della vista dai monti al mare non dirò nulla — ci si abitua a tutto, anche a queste vedute d'incanto: a quella di Trieste da San Pietro, a quella dell'Istria da Učka, a quelle di Vela e del Velebit. Da qui vedo laggiù la strada forma dell'isola di Pago, al di là altre innumerevoli isole grandi e piccole e più oltre il mare aperto con all'orizzonte una linea azzurra appena percettibile dove l'acqua si separa dal cielo.

Zara, 28 giugno 1841

Dopo aver detto che a Pago ed a Nona le pulci li volevano mangiar vivi, lo S. continua: »Zara si trova sopra una penisola ed è circondata da tutti i lati da mura. Le vie sono strette ma abbastanza diritte ed in certi punti lastricate di marmo. Le case sono di ottima architettura e gli antichi palazzi colle decorazioni di leoni alati fanno ricordare Venezia. Ci sono 11 chiese e molti monasteri; molti preti, frati e soldati, molti che non capiscono o non vogliono capire altro che l'italiano veneziano, mentre non c'è cristiano che voglia capire lo slavo. Non s'incontra un viso bello e gentile, se non quelli dei Dalmati che da diverse zone vengono alla città vestiti di rosso e d'azzurro, coi baffi o colle trecce, i quali si contrappongono con le loro stature a quelle bassotte e mingherline dei nativi Zaratini.«

GLI SLAVI DEL FRIULI

(FRJULSKIE SLAVJANE), 17-19 I.

Questa è la vita che conduciamo: alle 7 ci alziamo e prendiamo il caffè. Ci mettiamo quindi a scrivere il »rapporto« e ce lo leggiamo a vicenda. All'una andiamo a pranzo (minestra ed arrosto = 20 copechi circa). Di nuovo a casa. Alla sera andiamo al caffè e dopo il caffè passeggiamo. Andiamo ancora a casa per un momento, quindi a teatro. Al Teatro Italiano. C'è la »troupe« di Vestri, il famoso comico in persona, che sa esprimere colla faccia quello che un pittore saprebbe col pennello. Lo spettacolo comincia alle 8.30. Dopo il teatro, dritti a dormire. Ma se non andiamo a teatro, allora torniamo in camera a far qualcosa o a chiacchierare fino alle 12 ed oltre.

Siete a Kharkov o a Kijev? — Scrivetemi ora ad Agram, presso Gay. Ecc. Ecc.

La lettera successiva è scritta da Vela e porta la data del 16 giugno. In essa lo S. descrive l'isola, la povertà e miseria dei luoghi e l'aspetto veneziano dei porticcioli. A Segna, lui ed il suo amico erano attesi dal pope »pravoslavni«, cioè ortodosso, e da altri credenti. A sera furono a pranzo dal Vescovo, (uno Slavo genuino, fresco e vegeto ed allegro, benché vecchio). Ebbero un pranzo straordinario. La lettera si chiude con la frase

Klitje krompirja lahko preprečimo

Pozimi pred pomladjo in zlasti spomladi se pokvari zelo mnogo krompirja zaradi močnega klitja. Kakor je koristno, da je semenski krompir kaliv in da dovolj zgodaj vzkljuje — zgodnje sorte celo silimo, da bi pravočasno vzkalile za saditev n. pr. marca — pa si želimo, da bi jedilni krompir ne poganja! klic, ki hitro porabijo mnogo hranilnih snovi v gomolju. Klitje v resnici pomeni uničevanje gomoljev. Kemiki so si že dolgo prizadevali, da bi odkrili učinkovito in poceni sredstvo za preprečevanje klitja krompirja. V Ljubljani je skupina kemikov izdelala dobro sredstvo, ki pa ga

industrija ni začela izdelovati. Zdaj pa se po državi od leta do leta bolj širi angleški pripravek tuberite (izgovori: tuberajt). V Angliji so ga začeli uporabljati leta 1950, v naši državi pa so ga na znanstvenih zavodih preskusili predlanski, medtem ko so ga lani uporabljala že številna posestva.

ŽIVINOREJA

Zdravljenje domačih živali

Pri vsakem obojenju je pač najboljšje, če pokličemo živinozdravnika, ki bo dognal stanje bolezni, dal prave nasvete za ravnanje z obolelo živino in tudi prava zdravila.

Kakor povsod, si moramo v prvi sili tudi tu pomagati sami. Seveda pa zdravil ne smemo dajati kar brez premisleka in kakor kdo svetuje. Nevedni ljudje lahko napravijo več škode kot koristi. Zato je dolžnost vsakega živinorejca, da se zanima tudi za bolezni živine in njih zdravljenje. Vsak živinorejec mora imeti pripravljenih vsaj nekaj najpotrebnejših zdravil. Vedeti pa mora tudi, kako se dajejo živi zdravila, posebno tekoča. Če živali vlivamo tekoča zdravila, ne smemo ravnati surovo. Vlivati moramo počasi, požirek za požirkom. Živali ne smemo pri tem držati za jezik. Najbolj nevarno pa je vlivati živali tekoča zdravila skozi nos, kajti pri napačnem vlivanju prav lahko zaide tekočina namesto v želodec v sapnik in pljuča; žival se zaduši ali pa oboli za neozdravljivo pljučnico.

Gospodar mora imeti majhno domačo lekarno, v kateri naj bodo na priročnem in suhem prostoru potrebna zdravila za prvo silo. Nekaj najnavadnejših, toda koristnih zdravil in njihovo rabo bomo navedli. Zdravila lahko kupimo v lekarni, dobimo jih pri živinozdravniku, nekatera pa tudi v trgovinah. Imamo pa tudi taka, ki jih lahko nabereimo in pripravimo sami.

Najbolj potrebne za prvo pomoč in domačo lekarno so naslednje stvari:

TOPLOMER, s katerim izmerimo vsaki živali, kadar oboli, vročino tako, da ji toplomer vtaknemo v zadnjico in ga pustimo tam najmanj 2 do 3 minute. Mrzel smrček, suh gobec, hladna ušesa niso zanesljivi znaki, da žival nima vročine! Če ima vročino, je obolenje resno in žival lahko v kratkem času pogine. Takoj se je treba obrniti na živinozdravnika, kajti oboleli živali, ki ni bila takoj deležna zdravnikove pomoči, lahko kasneje tudi najbolj izkušena živinozdravniška roka ne bo mogla pomagati.

JODOVA TINKTURA v steklenčki mora biti zaprta s steklenim zamaškom, kajti jod pregreže pluto in izhlapi. Jodo-

vo tinkturo rabimo za mazanje čistih, svežih ran, ki niso zastrupljene; za mazanje popkovine pri teletih, ki smo jo takoj po porodu prst daleč od popka podvezli in odstrigli.

LANENO OLJE je izvrstno zdravilo in domače sredstvo zoper bolezni prebavil goveje živine in zoper zaprtje. Dajmo ga četrt do pol litra na dan, pri hudem zaprtju pa brez skrbi tudi več. To olje rabimo tudi pri opeklinah. Vzamemo polovico olja in polovico apnene vode, vse skupaj dobro premešamo in namažemo opečeno mesto.

LANENO SEME ali laneno moko uporabljamo kot topli obkladec pri vnetjih v kopitu in pri oteklinah, ki se morajo zgnojiti. Seme moramo skuhati in po-ožiti toplo na obolelo mesto. Kuhan lan dajemo kot notranje zdravilo kravam, da se laže otrebijo.

STOLČENE KOLMEŽEVE KORENINE koristijo goveji živini, ki slabo prebavljajo in ima bolan želodec. Najbolj pripravno dajemo to zdravilo, ako 1 do 3 žlice kolmeževega praška pomešamo z moko, otrobi in vodo ter napravimo svaljke.

KAMILICE so navadno domače zdravilo in jih uporabljamo kot čaj pri prehlajenju, krču, bolečinah v trebuhu, proti kašlju in tudi pri lahki koliki. Kamilice so bolj milo sredstvo in ne pomagajo dosti, na primer, pri hudi koliki, kjer so potrebna močna zdravila, ki jih določijo živinozdravniki po temeljiti preiskavi.

GLAVBERJEVA SOL poživi gibanje želodca in črev ter na ta način izboljšuje prebavo. Zaradi tega jo uporabljamo pri živini, ki boleha na dolgotrajnih boleznih v želodcu; ako slabo žre in težko in nepravilno prebavlja. Takim živalim dajemo na dan kakih 50 gramov te soli, raztopljene v kamiličnem čaju ali pa pomešane med kuhan oves ali ječmen. Glavberjevo sol pa dajemo tudi pri zaprtju, toda v tem primeru je potrebna večja količina: za govedo 1/2 kg do 1 kg, konje 1/4 do 1/2 kg na dan. Ne dajemo pa vsega naenkrat, temveč večkrat v manjših obrokih.

Spalato, 4 luglio 1841

Sera — La camera della locanda è abbastanza grande, ma, secondo il costume italiano, è incredibilmente sporca. C'è una bella cosa: le finestre danno sulla Piazza Grande. In verità non è grande, ma è molto bella. Da un lato c'è la cattedrale di finissima architettura, dall'altro un palazzo nel quale ci sono i caffè ed il «Casinò». E' lastricata con gran quadrati di marmo giallo.

Adesso essa è piena di animazione. Nel mezzo c'è un chiosco in cui l'orchestra sta suonando abbastanza bene alcuni pezzi d'opera. Davanti ai caffè ci sono sedie e tavolini e la gente sta prendendo il caffè, il rosolio, limonate e sorbetto. Donne d'ogni condizione e uomini con la pipa chiacchierano e passeggiano.

Ora sorge la luna ed attenua la luce delle lampade e delle candele. E' tutto come a Venezia, ma soltanto in proporzioni minori.

Siamo arrivati qui da Scardona. Con la lettera di raccomandazione di Mjuvič ci siamo presentati a Sinjbad. Questo degno vecchietto non sapeva come fare per meglio ospitarci: «I Russi da me sono in casa propria» ci disse abbracciandoci — e quest'abbraccio d'un uomo dai baffi spessi e dai capelli lunghi coperti da una cuffia rossa, fu per me più caro dell'abbraccio d'una bella fanciulla. Tutti della sua famiglia, donne e uomini, dividevano la sua gioia e ci fecero festa. Dopo pranzo entrammo in barca e risalimmo la Krka fino alla cascata. E' una cascata meravigliosa! E' visibile da lontano come un bianco bastione steso fra le rupi in mezzo al verde. Non sai da che parte guardare: è tutta una massa d'acqua che sembra riversarsi da un enorme bacino in un altro. Dalle

roccie precipita sui sassi e s'infrange in minutissime particelle formanti un pulviscolo argenteo in mezzo al verde.

Non è possibile abbracciare tutta la cascata con uno sguardo. Più di 60 mulini lavorano qua e là' (il testo è interrotto perchè la lettera era stata strappata ai margini).

Ma quante belle vedute avvicinandosi a Scardona. La città è disposta ad anfiteatro ed è munita d'una fortezza. Ci sono più di 30 chiese, di cui 2 sono «pravoslavne» (ortodosse). Pranzammo da Povkovič, un signore che aveva prestato servizio in Russia e che aveva saputo del nostro arrivo da Knjažević. Eravamo ancora a tavola quando entrarono due signore — madre e figlia. Avevano saputo che dovevamo arrivare ed erano venute a salutarci. Ella è la Signora Delfina Sirovic, madre del Sig. Vučičević (il Direttore delle poste di Kharkov; V. nota in calce alla p.) ed è vissuta a K. Conosce gli Ostrov e gli Avksentjev. Vuole ritornare a K., m'ha detto. Le due signore parlano russo molto bene. Dopo cena andammo tutti a casa loro a sentire la signorina suonare il flauto.

Spalato, 6 luglio 1841.

Ieri mattina andai da solo a visitare l'isola di Pervič. Preusse vole restare a Sebenico a riposare. Poi, ritornato, andammo insieme a vedere la chiesa ortodossa che è piccolina, ma bella e di stile antico. Alla sera partimmo per Traù (Trogir). Viaggiammo tutta la notte. Tutto è molto pittoresco, sia dal mare che da terra, ma soprattutto dai monti. I campanili, le vecchie fortificazioni in rovina, le case di stile veneziano, tutto è bello. Ma della sporcizia non voglio parlare, perchè essa è di casa dappertutto.

Praktični nasveti

Belo perilo namakajte vedno 12 ur. Tudi barvasto telesno perilo naj nekaj časa leži v hladni vodi. Laže boste prale, če boste dodale vodi, v kateri namakate perilo, dve pesti kuhinjske sofi.

Boraks je za belo perilo izvrstno neškodljivo belilno sredstvo. Lahko ga uporabljate tudi namesto pralnega praška in sicer vzamete pest boraksa na dva litra vode. Razen tega ima boraksova raztopina to lastnost, da utrdi barve na pisnem blagu. Če boste novo vzorčasto obleko potopile v boraksovo raztopino (žlico boraksa na liter vode) vam barve ne bodo tako hitro obledele kakor navadno.

Kuhinjske brisače bodo ostale brez

madežev, če jih po kuhanju in izpiranju prelijete s tole raztopino: na pol litra vode dodajte žlico kuhinjske soli in žlico amoniaka. Pustite brisače v raztopini 10 minut, nato pa jih obesite. Ko so suhe, jih spet skuhanje v milnici in operite kakor navadno.

Plesen na papirju in na usnju odpravljamo tako, da eno in drugo poškrbimo s terpentinom.

Naočnike umivamo z vodo, kateri smo dodali kapljo amonijaka, obrišemo jih s krpo iz mehkega usnja.

Majhne škarje za nohte in za kožo narbusimo najbolje tako, da z njimi režemo prav tanek smirkov papir, ki ga uporabljamo za snaženje kovinskih stvari.

ZA NAŠE gospodinje

Kako se rešimo ščurkov in stenic v stanovanju

Mnogih gospodinj stalna nadloga so ščurki ali stenic, v najslabšem primeru oboji. Vsaka se jih želi znebiti, zato poskuša z različnimi sredstvi, ki niso vedno zanesljiva, često tudi draga. Prav cenen in obnem zelo učinkovit je naslednji recept.

Vzemimo štiri pesti karbidnega pepela (po velikosti stanovanja več ali manj). Lahko tudi še neuporabljenega karbida, polovico manj apna ovlažimo z vodo, dobro premešamo z leseno palico, da dobimo gosto, kašnato zmes. S to zmesjo zamažemo vse luknje in razpokline v zidu, pri krušni peči, pri štedilniku, sploh kjer jih opazimo. Ta maža na vročih mestih odlično drži in kar je glavno, ščurki izginejo. Ali jih prežene ali umori smrad karbida ali ne morejo več iz lukenj in razpok, ne morem točno pojasniti, samo to lahko trdim, da jih ni več. Če bi bilo morda nekaj ščurkov tako vzdržnih, da bi še rogovili po kuhinji, zamažimo še enkrat s tako mažo tudi najmanjše razpoke in uspeh bo zagotovljen, stane pa skoraj nič.

Enako ravnamo tudi, če imamo v spalnici stenic. Lahko zamažemo vse razpokline v steni ne smemo pa mazati po lesenih tleh in po postelji, ker se težko očisti in vedno ostanejo madeži, ki se ne dajo izbrisati. Lahko pa z roko po tleh in v sklepe postelje potresemo suh karbidni prah. Dobro bi bilo, če se dan ali dva ne bi odpirala okna, da ostane

smrad v sobi in tudi, da se prekuha in opere vsa posteljnina. Ni pa priporočljivo zaradi smrada spati v sobi. Če bo kdo na ta način hotel uničiti stenic, naj to napravi v vroči poletni dobi, da bo, če nima drugih prostorov, šel lahko spat na senik.

Česen - ljudsko zdravilo

Česen je že nekaj tisočletij ljudsko zdravilo; tudi dandanes ima zelo mnogo zagovornikov, čeprav ima že tisočletja odločne sovražnike. Namreč njegovi sovražniki menijo, da vonja po česnu ne more upravičiti vsa navidezna in resnična zdravilnost česna, pa najsi vonj prihaja še iz tako ljubeznivih ženskih ust. O zdravilnosti česna je razširjeno prastaro praznoverje, ki ga ne bo mogoče izkoreniniti zlasti zaradi nekaterih doganj pri proučevanju raka.

V Ameriki so nedavno s poskusi dognali, da neka snov v česnu (imenuje se alicin) prepreči razvoj raka — vsaj pri belih miših, poskusnih živalcah. Naravnost alicin, ki ga vsebuje česen, se hitro pokvari, zato bodo delali poskuse s kemično pridobljenim pripravkom. Seveda to še ni zadnja beseda o raku in se ne smemo veseliti, češ hrustali bomo česen dan za dnem, pa se nam ne bo treba bati raka.

Brinjeve jagode

Brinjeve jagode ženejo na vodo in na mleko ter učinkujejo dobro pri boleznih v želodcu. Zaradi tega jih pogostokrat rabimo pri vnetju, pri smoliki, zapiranju vode in pomanjkanju mleka. Najbolj pripravno uporabljamo brinje, ako pomešamo posušene in stolčene brinjeve jagode z otrobi ali pa ovsenim zdrobom, čemur dodamo še nekoliko kuhinjske soli. Konju dajemo 30 do 50 gramov, govedu 500 do 100 gramov, ovci in prašču pa po 5 do 20 gramov jagod na teden.

***

GALUN služi raztopljen (10 gramov galuna na liter vode) za izpiranje vnete gobe in za izbrizgavanje obolele maternice. Suh, stolčen galun pa rabimo za potresanje in čiščenje nesnažnih, smrdljivih ran, pri gnitju kopitne strele itd.

***

STOLČENO OGLJE potresemo na umazane rane in na gnilo strelo; oglje vsrkava nesnažno vlago ter zaradi tega suši, razkužuje in odstranjuje smrad.

***

HRASTOVO SKORJO uporabljamo posušeno in dobro stolčeno za potresanje starih in mokrih ran, ki se nerade celijo, n. pr. na parkljih; služi pa tudi kot notranje zdravilo zoper driske. V ta namen vzamemo 3 do 4 žlice stolčene skorje, jo skuhamo na enem litru vode in jo oboleli živali previdno vlijemo.

Prva pomoč pri teletenju

Ne prengali se nikdar in ne predirjaj mehurja prezgodaj.

Cakaj potrpežljivo, da počti mehur sam; šele potem se prepričaj z očiščeni- mi, če je mladičeva lega prava. Prej si še skrbno pristriži nohte. Ne pusti, da bi neveseli ljudje segali v žival.

Ko si se prepričal, da je mladičeva lega pravilna, nazankljaj tiste dele (sprednje ali zadnje noge, glavo), ki jih dosežeš.

Vleci le takrat, ko dobi krava popadke in ko čutiš že glavo v medenični votlini, ker se sicer glava zasuče.

Če mladičeva lega ni pravilna ali če so druge zapreke, na primer prevelik ali spačen mladič, zavita maternica in tako dalje, pokliči takoj na pomoč živinozdravnika. Dokler ne pride živinozdravnik pusti žival pri miru. Krava naj se postavi ali po-ožiti tako, da je zadnji del više kot sprednji.

Tele ima spočetka komaj za liter velik želodec, zato mu prve dni ne smeš dati več ko petkrat po največ pol litra mleka!

Če postavimo kozarec enega v drugega, se pogosto zgodi, da jih ne moremo več oddvojiti. V takih primerih postavite spodnji kozarec v toplo vodo, ne vročo, da ne počti, v gornji kozarec pa dajte mrzle vode. Zaradi toplote se bo spodnji kozarec rahlo raztegnil, gornji pa zaradi hladu skrčil, pa ju boste lahko oddvojili.

Odgovorni urednik: *Tedoldi Vojmir*
Reg. Videmske sodnije št. 47
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Coll'aiuto del Dott. Tacconi facemmo il giro della città e visitammo la biblioteca del Conte Garagnani, al quale fummo pure presentati. Pranzammo, facemmo il pisolino e poi prendemmo il traghetto e col maestro in poppa vlammo qui a Spalato. Tre traghetti partono il pomeriggio d'ogni giorno, quando spira il maestrale. Spalato è una città grossa, attiva e piena di resti romani. Fummo a trovare il Sig. Katalinič, uno storico dalmata (autore della Storia della Dalmazia. Zara 1834/35). Domani visiteremo la città. Aspetto impazientemente di giungere a Dubrovnik (Ragusa) dove certamente troverò la vostra posta.

Spalato, 7 luglio 1841

Siamo arrivati a Spalato ieri con uno dei tre traghetti giornalieri da Traù. Ci siamo occupati prima con la polizia, poi con l'alloggio e poi con il cambio degli abiti. Era già sera quando uscimmo ad incontrare il Maggiore Katalinič, che è un vecchio forte e gentile. Assieme a lui abbiamo visitato oggi i resti del palazzo di Diocleziano, o meglio il castello, essendo così stato trasformato dagli Ungheresi e Veneziani. Ben poco d'altro resta da vedere, oltre il palazzo. Fa pena vedere come l'antico è stato derupato dal moderno: fra le colonne sono state costruite le case, le grandiose finestre sono state rimpicciolate e dov'era un piano ne furono fatti due o uno e mezzo, naturalmente i templi pagani furono trasformati in chiese cristiane. Se ne capisce ben poco, ma si capisce chiaramente che quello che un tempo era stata una costruzione grandiosa ora è una cosa meschina da vedere. Il cosiddetto tempio greco doveva essere stato bellissimo, ma ora c'è puzzo e sporcizia all'interno ed all'esterno di esso.